

Repere programatice în promovarea conștiinței eclesiale și mărturisitoare în dialogul dintre teologie, filosofie și știință

1. Contextul actual

În prezent se poate afirma existența unei continuități a dialogului dintre teologie, filosofie și știință în România, evidențiată prin mai multe activități, în mod special în ultimii 15 ani. Sunt de menționat următoarele:

- derularea mai multor proiecte internaționale de cercetare, coagulându-se un nucleu de cercetători și de cadre didactice cu preocupări în acest domeniu;
- realizarea unor programe de formare a mai multor persoane implicate în mediul eclezial și în cel educațional;
- dezvoltarea cooperării dintre Biserică și Universitate, inclusiv la nivel instituțional, printr-un protocol de cooperare între Patriarhia Română, Universitatea din București și Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași;
- implementarea acestei cooperări și promovarea dialogului în mediul academic prin activitățile *Centrului de Dialog și Cercetare în Teologie, Filosofie și Știință* din cadrul Universității din București și a *Centrului de Cercetare Interdisciplinară în Religie, Filosofie și Știință* al Universității "Alexandru Ioan Cuza" din Iași;
- publicarea mai multor lucrări în domeniu și realizarea unei colecții distincte *Știință, Filosofie, Teologie-dialog pentru cunoaștere* în care au fost publicate mai multe volume prin coeditarea Editurii *Basilica* a Patriarhiei Române, Editurii Universității din București și a Editurii Universității "Alexandru Ioan Cuza" din Iași;
- promovarea constantă în media (emisiuni TV, Radio și articole în presă) a dialogului dintre teologie, filosofie și știință;
- realizarea a șase ediții a *Simpozionului Național privind dialogul dintre teologie, filosofie și știință*.

2. Necesitatea dialogului dintre teologie, filosofie și știință

Plecând de la cele precizate se poate constata că în contextul actual este nevoie, pe de o parte, de valorificarea cadrului creat și a expertizei dobândite în domeniul dialogului dintre teologie, filosofie și știință, iar pe de altă parte de consolidarea și asumarea unor repere programatice în dezvoltarea dialogului, prin care să fie cultivată specificitatea Tradiției eclesiale ortodoxe.

Câteva coordonate semnificative, care configurează cu necesitate dialogul sunt:

- responsabilitatea generării și cultivării unei conștiințe prin care să fie depășite tendințele de izolare și de autosuficiență existente în fiecare domeniu;
- depășirea unor poziții ideologice care au ocultat și denaturat dialogul dintre teologie, filosofie și știință;
- existența unor deschideri semnificative, concomitent cu unele provocări majore din domeniul cercetării științifice și noilor tehnologii care necesită un răspuns formulat prin angajarea reflecției științifice, filosofice și teologice;

Document programatic - TFS

- exprimarea conștiinței eclesiale și mărturisitoare a Tradiției Bisericii Ortodoxe, atât la nivel personal, cât și comunitar.

3. Oportunități în dialogul dintre teologie, filosofie și știință

În contextul dialogului au fost evidențiate:

- disponibilitatea și implicarea efective din partea Bisericii Ortodoxe Române, prin inițiativa și sprijinul consecvent al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, asigurându-se cadrul adecvat pentru acest dialog în context românesc;
- cooperarea dintre Biserică și Universitate, aceasta putând fi extinsă în mai multe centre universitare;
- coagularea unui nucleu de specialiști din mai multe centre universitare, reprezentând diverse arii ale cunoașterii, implicați în dialogul dintre teologie, filosofie și știință;
- depășirea unor reticențe reciproce (de natură sceptică, scientiștă, unilaterală etc.);
- redescoperirea potențialului Tradiției patristice și eclesiale de a oferi fundamentul pentru un dialog edificator între teologia ortodoxă, filosofie și știință.

4. Riscuri și provocări în dialogul dintre teologie, filosofie și știință

În contextul mai larg al acestui dialog au apărut situații precum:

- folosirea lui ca pretext pentru promovarea concordismului (punerea forțată în acord a Revelației cu anumite paradigme științifice), sincretismului, relativismului și/sau a spiritului gnostic în societatea actuală;
- diluarea conștiinței mărturisitoare, a poziționării fără echivoc în fața provocărilor actuale, dialogul putând fi redus la o diplomație a compromisului, sub presiunea unor radicalisme ideologice nivelatoare și a folosirii abuzive a corectitudinii politice;
- înțelegerea dialogului doar ca schimb de informații, pierzându-se astfel din vedere dimensiunea edificatoare a cunoașterii în raport cu lumea și viața;
- implementarea, în societatea actuală, a unei instruirii tehnicizate în detrimentul unei educații și cunoașteri integrative;
- dezvoltarea și promovarea susținută în mediul educațional (preuniversitar și universitar) precum și în cel de cercetare a unei interdisciplinarități și/sau transdisciplinarități cu accente ideologice, insistându-se pe necesitatea dobândirii unei cunoașteri unificate artificial, diluându-se sau denaturându-se identitățile, competențele și vocațiile specifice teologiei, filosofiei și științei.

5. Repere specifice dialogului dintre teologia ortodoxă, filosofie și știință

În prezent există mai multe abordări ale acestui dialog:

- în maniera cea mai generală, este vizat dialogul în care diferite religii (creștină, iudaică, musulmană, orientale, etc.) se deschid către reflecția filosofică și știința contemporană;
- în particular, cu referire la dialogul în care este prezentă teologia creștină, există numeroase lucrări. Din păcate, o abordare a relației dintre teologie, filosofie și știință din perspectiva Tradiției ortodoxe este prea puțin dezvoltată. Chiar în situațiile în care, formal este invocată abordarea creștin-ortodoxă, lipsește dimensiunea duhovnicească și eclesială.

De aceea, pentru o abordare a dialogului dintre teologie, filosofie și știință în perspectivă ortodoxă considerăm că este imperativă asumarea și valorificarea identității duhovnicești și

eclesiale a teologiei. Teologia nu se epuizează în exprimarea ei academică, riguros conceptualizată. Teologia presupune viața de rugăciune personală și participarea liturgică în comuniunea Bisericii. Identitatea teologiei creștine este întemeiată pe Revelația dumnezeiască împlinită în Domnul Iisus Hristos, Adevărul lumii întregi și al fiecăruia dintre noi. Prin Întruparea Sa în istorie, Cuvântul lui Dumnezeu face posibilă teologia ca experiență vie a Bisericii, deschisă dialogic către toate domeniile cunoașterii.

Plecând de la aceste precizări este esențială consolidarea și asumarea unor repere programatice în dezvoltarea dialogului dintre teologia ortodoxă, filosofie și știință, precum:

- dobândirea unei atitudini și așezări duhovnicești care nu se poate epuiza într-o motivație exclusiv academică și intelectuală, ci vizează mai ales o angajare existențială, orientând cercetarea spre cultivarea unei "simțiri înțelegătoare" a Adevărului. Aceasta întrucât e primejdios a vorbi despre Dumnezeu pentru "cei ce nu știu a vorbi **cu** Dumnezeu (...) și (care) nu au aflat cu adevărat <viața cea ascunsă, cea întru Hristos>"¹;

- centralitatea Adevărului ca Lumină a Vieții, în orizontul preocupărilor existente în dialogul dintre teologie, filosofie și știință;

- valorificarea reperelor patristice și a Tradiției eclesiale în dialogul dintre teologie, filosofie și știință, insistându-se nu doar pe cunoașterea formală a acestora, ci mai ales pe efortul duhovnicesc de a fi în același duh cu Sfinții Părinți ai Bisericii;

- curajul de a promova o perspectivă cuprinzătoare, specifică Sfinților Părinți ai Bisericii, răspunzând provocărilor din diferite domenii de cunoaștere, dar într-un fel care să valorifice competențele specifice ale teologiei, filosofiei și științei;

- intensificarea conștiinței eclesiale și mărturisitoare în contextul riscurilor și confuziilor menționate;

- sublinierea faptului că dialogul dintre teologie, filosofie și știință nu poate fi mediat de nicio schemă conceptuală și că experiența și mistagogia Bisericii au o contribuție decisivă atât la explicitarea înțelesurilor conturate în acest dialog, cât și în privința finalității lui.

6. Propuneri privind dezvoltarea dialogului dintre teologia ortodoxă, filosofie și știință

- extinderea cooperării dintre Biserică și Universitate în mai multe centre universitare și valorificarea unitară a acestei cooperări la nivel național;

- pregătirea unor proiecte naționale și internaționale care să vizeze componenta de cercetare, respectiv de formare în domeniul acestui dialog, promovându-se specificul abordării eclesiale;

- continuarea publicării unor volume, în mod special în colecția *Știință, Filosofie, Teologie - Dialog pentru cunoaștere*;

- creșterea vizibilității, prin publicarea în limbi de circulație internațională, a unor lucrări reprezentative care să prezinte specificul abordării eclesiale a dialogului dintre teologia ortodoxă, filosofie și știință în România.

¹Sfântul Grigorie Palama, *Opere complete – Antiepigrafi. Epistolele către Achindin și Varlaam*, Vol.2B, Editura Gândul Aprins, București, 2013, p.175.